

Geochemical features of calcretized areas from the Tundzha depression, Southeast Bulgaria

Геохимични особености на калкретизираните площи от Тунджанското понижение, Югоизточна България

Ivan Dimitrov, Dimitar Sachkov, Boris Valchev, Katya Vasileva
Иван Димитров, Димитър Съчков, Борис Вълчев, Катя Василева

Минно-геоложки университет „Св. Иван Рилски“, 1700 София; E-mail: idim68@abv.bg

Ключови думи: калкрет, геохимия, Тунджанско понижение, Неоген, Кватернер.

В Източнотракийската низина, непосредствено под почвения слой и като вместилища сред плиоценските (неогенски) седименти, се срещат масивни акумулации от карбонатни минерали. Най-голямо площно разпространение и вероятно най-голяма дебелина тези отложения имат в Тунджанското структурно понижение (Савов, 1983; Ангелова и др., 1991). В литостратиграфски аспект в българската геоложка литература тези карбонатни акумулации са описвани като Дугановски член на неогенската Елховска свита (Коюмджиева и др., 1984) и като Пръстнишка свита с еоплейстоцен-плейстоценска възраст (Ангелова и др., 1991; Ангелова, 1992). Те носят всички характерни черти на континентални хемогенни седименти, известни в световната литература като калкрет или каличе.

В областта бяха установени калкрети от различен генетичен тип, заемащи различно хипсометрично ниво, като в някои от изследваните разрези се установяват две, а даже и три разположени едно над друго карбонатни нива. На базата на геоморфоложки, микроструктурни и текстурни критерии бяха разграничени два типа карбонатни образувания – педогенни и базални. Педогенните калкрети формират дисковидни тела, разположени върху локални възвишения, докато базалните калкрети се разкриват като греди, паралелни на някои речни долини. При опробването на земеделски земи с плитки ръчни сондажи бе установено, че педогенни калкрети се срещат повсеместно в цялата област, като заемат по-високите и равни части на релефа. Педогенната кора на места е тънка до няколко сантиметра или е представена от жилни или нодулни текстурни типове. Като базални могат да се класифицират плътните дебелите няколко метра карбонати, разкриващи се в ниските части на речните долини близо до селата Ботево, Бояново, Скалица, Миладиновци, Капитан Петко войвода и др. Калкретни тела, формирани в зоната на разтоварване на подпочвените води (базален тип), се

срещат и в западния склон на речната долина на р. Тунджа между селата Тенево, Маломир и Коневец, в долината на Явуж дере, Поповска река и др.

Най-ниско, с надморска височина около 132 m, е развит калкретът, разкриващ се по пътя за с. Бояново, североизточно от Елхово, а най-високо, с надморска височина около 240 m, е калкретът, разкриващ се на пътя северно от с. Мелница, южно от Елхово. В района на с. Скалица се установяват две калкретни нива, едното от които е на височина около 144 m, а другото на височина около 170 m. Подобна е ситуацията в землищата на селата Инзово, Миладиновци и Бояново.

Общото съдържание на карбонатни минерали, отношението Ca/Mg, отношението микрит/микроспарит, съдържанието на теригенни минерали, съдържанието на растителни включения, текстурният тип (Dimitrov, 2009) и дебелината на карбонатната кора варират за всяко разкритие. Засега може да се смята за твърдо установено, че в Тунджанското понижение преобладава магнезиевият тип калкретизация. Високо съдържание на магнезий се установява както в дебелите и добре литифицирани кори от базален тип, така и в тънките и неравномерно развити педогенни образувания. Кристалинната скална подложка на областта е доминирана от доломитни мрамори, но директна връзка между флуидите, циркулиращи в нея и почвения слой няма, така че високата концентрация на магнезий в карбонатната почва не може да се обясни само с химизма на подложката.

С цел количествено геохимично характеризане на карбонатизираните почви в осем представителни локалитета (полигони) бе проведено инструментално геохимично картиране с отчитане на киселинността на средата (pH), електропроводимостта и съдържанието на главните хранителни йони. Полигоните са с надморска височина между 140 и 170 m. Дебелината на органичния почвен слой над карбонатната кора варира между

0,1 и 0,3 m, а дебелината на карбонатния слой се изменя от няколко сантиметра до няколко метра. Почвената подложка в шест от полигоните е от глинестите пясъци на Елховската и Гледачевската свита, а в два от полигоните е от алувиални пясъци от втората надзаливна тераса на р. Тунджа.

Изследваните геохимични параметри зависят от минералния състав на почвата, от обемното отношение между органичния и неорганичния компонент и от степента на структуриране на почвата, определяща общата ѝ пористост. Поради това може да се смята, че тези параметри дават представа за степента на карбонатизация, за наличието или отсъствието на нестабилни (силно разтворими) соли и за общото количество на хранителни вещества – азотни, фосфорни и органични въглеродни съединения, за които използваният уред (HI 993310) дава обща количествена представа. Комбинацията от изследваните три параметъра дава представа за влошаването на почвеното плодородие поради наличието на почвени карбонати.

В изследваните от нас почви рН се изменя от 5,5 до 8,5, като стойностите около 5,5 маркират кисела среда, а стойностите около 8,5 – алкална среда. Почвената електропроводимост е индиректна мярка за засоляването на средата. Тя се изменя между 1,5 и 7 mS/cm. Повечето полезни растения се развиват добре при проводимост, изменяща се в интервала 1,5–3 mS/cm.

Между измерените почвени параметри се наблюдават следните корелационни връзки:

- електропроводимостта и почвената активност (съдържането на хранителни йони) имат близко пространствено разпределение, като високата проводимост съответства и на висока активност;

- в калкретизираните участъци стойностите на рН са значително по-високи от тези в участъците, където не се наблюдава карбонатна минерализация;

- като цяло, почти за всички полигони, изолиниите на проводимостта и киселинността се пресичат;

- наблюдава се припокриване на полетата за киселинност и проводимост в интервала, съответстващ на плодородни почви, тоест областите с рН между 6,5 и 7,3 и областите с активност между 0,2 и 0,5 приблизително съвпадат;

- в областите с максимално високи стойности на рН, обусловени от карбонатна минерализация, общото съдържание на хранителни вещества намалява, като проводимостта е или твърде малка, или твърде голяма.

Резултатите от геохимичното картиране на калкрети имат практическо приложение в селското стопанство при планирането на наторяването и сеитбооборота. Те ще послужат при изграждането на модерна геоинформационна база от данни за изследваната област.

Благодарности: Изследванията са финансирани от проект ДО02-89/13.12.2008 г. към Фонд „Научни изследвания“.

Литература

- Ангелова, Д. 1992. Стратиграфия на кватернерните седименти в Сливенската котловина. – *Сп. Бълг. геол. д-во*, 53, 2, 78–87.
- Ангелова, Д., Н. Попов, Е. Миков. 1991. Стратиграфия на кватернерните седименти в Тунджанското понижение. – *Сп. Бълг. геол. д-во*, 52, 2, 99–105.
- Коюмджиева, Е., С. Стойков, С. Маркова. 1984. Литостратиграфия на неогенските седименти на Тунджанския (Елховско-Ямболски) басейн. – *Сп. Бълг. геол. д-во*, 45, 3, 287–295.
- Савов, С. 1983. Строеж на Елховското структурно понижение. – *Сп. Бълг. геол. д-во*, 44, 3, 326–331.
- Dimitrov, I. 2009. Calcrete in southeast Bulgaria – a study in progress. – In: *Proceedings of International multidisciplinary scientific conference SGEM 2009, vol. II*, 457–464.